

УДК 342.9:351.746.1(477)

*Р. М. Ляшук,
кандидат юридичних наук, виконуючий обов'язки професора
кафедри теорії та історії держави і права
Національна академія Державної
прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького*

ФУНКЦІЇ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ПРАВООХОРОНЦЯ

Постановка проблеми. Незаперечним є те, що діяльність людини і духовність є взаємообумовлені. Однак взаємозв'язок між ними ще недостатньо визначений. Людство не раз охоплювала глибока криза духовності. Сьогодні, на жаль, можна бути свідками духовного зубожіння суспільства, що є наслідком вчинених впродовж останніх десятиліть злочинів проти духовності [1]. За таких умов дуже важливо, щоб персонал правоохоронних органів оволодівав культурними здобутками людства і нації, збагачував рівень професійної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема правової культури у правоохоронній діяльності була предметом наукових пошуків багатьох вчених, серед них П. Д. Біленчук, М. Боришевський, С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров, Х. С. Гуцерієв, А. В. Решетніченко, В. П. Сальников, С. С. Сливка, В. П. Федоров, А. І. Худяк та інші. Все ж питання духовної культури правоохоронця не отримали достатньої наукової розробки, що і є нашою метою.

Метою написання статті є: характеристика структурних елементів та функцій духовної культури правоохоронця.

Результати досліджень. Формування духовної культури правоохоронця розпочинається з опанування ним норм природного права, передусім законів Всесвіту як законів краси, законів природи.

На відміну від юридичних, норми природного права людина не створює, а лише пізнає. Якщо юридичні закони людина порушує своїми діями. То природні – не тільки діями, а й думками. За порушення юридичних законів настає юридична відповідальність, а незнання й порушення норм духовного

права призводить до негативних наслідків і страждань окремих людей та цілих народів [2, с. 44]. Тому правоохоронці у практичній діяльності повинні особисто виконувати й спонукати громадян до виконання вимог природного права. У цьому полягає основний зміст духовної культури правоохоронця.

Норми природного права існують у кожному виді культури (субкультури) і множині культур, які формують у правоохоронця певний світогляд, суспільну свідомість, духовні норми суспільних відносин тощо. Йдеться про ті духовні й освітні надбання людства, які віддзеркалюються у наукових працях, мистецтві, історії, літературі, культурі загалом. Вони позитивно впливають на правоохоронну діяльність, допомагають правильно оцінити правові явища, визначити внутрішній імператив службового обов'язку, прийняти справедливе рішення. Інакше кажучи, норми духовного права розширюють діапазони мисленневих дій, сприяють створенню власних духовних цінностей правоохоронної діяльності.

Таким чином, духовну культуру правоохоронця варто розглядати як ступінь засвоєння ним норм природного права, оволодіння сукупністю духовних надбань людства, у галузі науки, освіти, мистецтва та практичну реалізацію цих цінностей у його професійній діяльності.

Структурними елементами духовної культури правоохоронця є:

- знання філософії законів Всесвіту;
- інтелектуальне осмислення історії людства, народних традицій, релігії, художньої літератури, мистецтва;
- дотримання норм вищої правничої етики;

- використання загальнолюдських цінностей у правовому полі [3, с. 75].

Дані складові є важливими чинниками правової культури як феномена духовної культури. Вони свідчать про рівень духовного розвитку правоохоронців, духовні виміри їхнього професійного буття. По суті, кожен елемент духовної культури наповнює правоохоронну практику глибоким змістом, усвідомленням необхідності виконання духовного обов'язку перед громадянами.

Глибше зрозуміти зміст духовної культури правоохоронця допомагає дослідження її основних функцій. На цьому варто акцентувати увагу нашого дослідження.

Цілком зрозуміло, що призначення духовної культури полягає передусім у тому, щоб правоохоронець особисто зміг глибоко усвідомити реально існуючі закони духовного світу, а потім – тлумачити ці закони громадянам, здійснюючи тим самим своєрідне духовно-правове виховання. Ця функція дає змогу зрозуміти, що найнебезпечнішим для людини є насамперед злі думки, а за ними – неправомірні дії. На поведінку людини визначальний вплив має її дух. Саме він найбільш ефективний, оскільки духовна допомога людині є найвищою допомогою [4, с. 89].

Пізнання законів духовного світу формує у правоохоронця високі духовні цінності, розвиває духовну свідомість, виявляє його людську сутність, з'ясовує сенс життя і є духовним надбанням людства. Останнє є результатом першого, його осмислення легше. Для пізнання законів духовного світу потрібно розумові зусилля та спеціальні знання.

За умов сучасного державотворення в Україні духовна культура покликана виконувати важливу функцію духовного піднесення правоохоронців. Адже практично у них більшою чи меншою мірою свого часу нівелювалося почуття духовності, оскільки вони жили, навчалися, працювали за тоталітарного режиму, належали до партії, перебували під впливом атеїстичного виховання, користувалися чужими духовними державними знаками й символами тощо.

Виконуючи службові обов'язки, правоохоронці часто були причетні до вимушеного масового порушення законності та власного правового почуття, до утисків духовного життя громадян. Це знаходило вияв у застосуванні юридичних санкцій до інакомислячих, віруючих осіб (за те, що вони виявляли свободу волевиявлення, намагалися дотримуватись обрядів чи давніх українських традицій і звичаїв, їх за буцімто скоєні дрібні правопорушення притягали до відповідальності), у забороні вивчати релігійну та українську літературу, у репресіях патріотично налаштованих національних істориків, письменників, художників, у суворому переслідуванні церковних шлюбів, хрещення дітей, похорону зі священником. Негативно впливало на розвиток духовності також залучення правоохоронців до закриття культових споруд. Така практика зумовлювалася тоталітарними ідеологічними й духовними обмеженнями, які орієнтували правоохоронців на захист насамперед інтересів комуністичної держави, культивувала ненависть до правопорушників і навіть до звичайних громадян [5].

Нинішня ситуація в Україні формує у правоохоронців гуманістичні погляди. Розпочався новий етап духовного відродження України, визнання духовної спадковості та сильних духовних коренів нашого народу, що сприяє осмисленню правоохоронцями власної духовної сутності. Кожен правоохоронець має змогу визначитися, що для нього найголовніше у житті. Тут треба обрати вузьку дорогу – внутрішній імператив життя. Як справедливо зазначав Е. Фромм, лише буття означає життєлюбність і справжню причетність до світу. На його думку, любов до життя існує незалежно від складних умов та долі й насамперед людина повинна відчувати радість від того, що допомогла іншому, а не від того, що володіє чимось [6, с. 105].

Формуючи власну духовну сутність, правоохоронець усвідомлює, що тільки духовні критерії визначають його як захисника народу, оскільки феномен духовного життя то

сутність людини, а духовність – це якість, яка її характеризує. Тобто дух, духовність, духовна культура є ознаками якості людського буття. Інакше кажучи, ефективність правоохоронної діяльності зумовлюють передусім духовні чинники, постійне пізнання самого себе, розвиток духовних засад службової діяльності. Дбаючи про власне духовне здоров'я, правоохоронець тим самим стає спроможним долати зло, вияви якого ще досить поширені у суспільстві.

Без перебільшення однією з провідних є функція збагачення гуманістичним світоглядом. Вона впливає на професійну діяльність правоохоронця, його поведінку, усвідомлення стану правопорядку в Україні. Під впливом гуманістичного світогляду, правоохоронець виробляє власну правову позицію, удосконалює кваліфікацію, відчуває своє призначення у суспільстві. По суті, гуманістичний світогляд – це процес становлення особистості правоохоронця, у якого духовність та людяність є підґрунтям діяльності [7, с. 11].

Функція керування внутрішнім життям правоохоронця органічно пов'язана з його внутрішньою культурою. Ми підходимо до розуміння цієї функції з позицій духовності, оскільки розвинена духовність – це ідеальне внутрішнє життя особи. Внутрішній світ людини визначає її душу. Ідеальне внутрішнє життя продовжує професійне почуття правоохоронця, застерігає його від професійної деформації. Духовне у внутрішньому житті визначає загальне “добро правоохоронця” і не тільки означає “вершини буття”, а й проймає його по “вертикалі”, проникаючи у внутрішній світ особи. Завдяки управлінню внутрішнім життям духовна культура має самостійний і реальний вплив на правоохоронця, вона не залежить від його мети в житті, намірів та бажань, оскільки духовне здійснюється у суспільному бутті через свідомість. Внутрішній світ правоохоронця забезпечує в цілому його всебічний розвиток, який визначає сенс життя [3, с. 120].

Аналізуючи таку функцію, як запобігання духовним стресам, слід зазначити,

що духовні стреси бувають позитивні та негативні. Перші виникають тоді, коли особа, здійснюючи своєрідне духовно-наукове відкриття, пізнала раніше невідомі їй природні закони. Це, по суті, результат високої духовної культури. Духовна культура запобігає негативним духовним стресам. Річ у тому, що правоохоронець у своїй професійній діяльності постійно стикається зі злом, яке може завдавати нищівного удару тонко збалансованій духовній структурі (навіть злими помислами). Це трапляється внаслідок нехтування природними законам, які спрямовують хибне юридичне мислення, що свідчить про низьку духовну культуру особи. Таким чином правоохоронець може зазнати духовного стресу, який призводить до самознищення в духовному розумінні. Висока духовна культура запобігає таким негативним виявам, не допускає трагічних духовних обмежень у правоохоронній діяльності [8].

Відомо, що у юридичних законах відображені духовні засади, оскільки вони є частиною природних норм, що утворюють певну імперативність. Тому однією з функцій духовної культури є осмислення правоохоронцем духовного змісту юридичних законів. Значення цієї функції полягає ще й у тому, щоб правоохоронець збагатив власну професійну практику різноманітними формами і методами правового виховання, яке він зобов'язаний постійно здійснювати.

Юридичні закони містять деяку матеріалізовану духовність. Це здебільшого юридично закріплений духовний скарб народу, спрямований на виховання громадян. Така сутність державних законів є закономірним явищем. Об'єктивно-духовне безпосередньо не пов'язане з особою, а суб'єктивно-духовне пов'язане з людиною. У першому випадку маються на увазі абсолютні закони. Загалом для багатьох людей духовність, не врегульована юридичними законами (силовими факторами), може бути бездіальною. Завдання правоохоронця у цьому випадку полягає в тому, щоб спочатку зуміти глибоко проаналізувати, пізнати духовний зміст закону (за спроможністю здійснити своєрідне духовне обґрунту-

вання законів), а потім сприйняти та вміло застосувати його у професійній діяльності. Цим самим забезпечуватиметься справжнє, дійове правове виховання громадян.

Варто виділити узагальнюючу функцію духовної культури правоохоронця. Йдеться про виконання духовної місії, розширення духовного простору юридичної діяльності, що сприяє формуванню духовних резервів української нації. Адже кожне суспільство потребує духовного стимулювання й посилення духовного піклування про людей, націю й державу загалом. Тут важливу роль покликана відігравати національна інтелігенція, зокрема правоохоронці як носії духу, професійні дії яких ґрунтуються на духовних засадах. Ця узагальнююча функція виступає засобом правової регуляції й регламентації соціальної поведінки людей, їх внутрішнього світу, а головне, гуманістичного розв'язання соціальних проблем в Україні [9].

Якщо професійні дії правоохоронця ґрунтуватимуться на духовній національно-правовій ідейній основі, то у такий спосіб утвердиться принципова відкритість людського буття, реалізується прагнення громадян до правди, свободи, любові. Звичайно, досягнути прогресу у гуманному житті людини дуже важко, особливо у сучасних умовах, позаяк духовність людини – це своєрідна програма здійснення позитивних та негативних думок і вчинків. Духовна місія правоохоронця полягає насамперед у вдосконаленні духовності громадян відповідно до законів Всесвіту. Такий стан забезпечується високою духовною культурою самого правоохоронця, адже відомо, що можна забути якість негативні подробиці правоохоронної діяльності, але в душі її учасників, у пам'яті назавжди залишаться факти безду-

ховності, жорстокості, несправедливості чи бажання помсти. Духовні інтереси правоохоронця спрямовані на усвідомлення того, що провина й страждання існують поряд. У цьому усвідомленні – суть професійного милосердя [10, с. 103].

Духовна культура правоохоронця – важлива складова частина його природи й сутності. Щоб сформувати високу духовну культуру, потрібно дбати насамперед про свій дух, душу, бо тіло, як відомо, обтяжує душу, якщо не гріховними ділами, то гріховними помислами, тягне її донизу[11]. Тому духовна культура не тільки бажана, а й дуже потрібна правоохоронцеві для здійснення професійних обов'язків.

Отже, зробимо висновок, що феномен духовної культури виявляється у тому, що вона є чинником, який консолідує суспільство, її призначення полягає у особистому глибокому усвідомленні правоохоронцем реально існуючих законів духовного світу та втілення їх у професійну діяльність. Функціями духовної культури правоохоронця є:

- осмислення духовного змісту юридичних законів;
- запобігання негативним духовним стресам;
- розвиток власної духовної та керування внутрішнім життям правоохоронця;
- збагачення гуманістичним світоглядом, розширення духовного простору юридичної діяльності;
- духовне піднесення правоохоронців;
- виконання правоохоронцем духовної місії.

Зусилля подальших наукових пошуків варто зосередити на механізмі реалізації елементів духовної культури у правоохоронній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щербакова І. Теоретико-методологічні аспекти дослідження духовної кризи особистості / І.Щербакова : Вища освіта України. – 2009. – № 4. – С. 76-80.
2. Бергель Ж.-Л., Общая теория права / Ж.-Л. Бергель; под общ. ред. В. И. Даниленко: Пер. с франц. – М.: Издательский дом NOTA BENE. 2000. – 576 с.
3. Сливка С. С. Юридична деонтологія : підручник для вищих навчальних закладів / С. С. Сливка. – К.: Атіка, 2001. – 345 с.

4. Гуцериєв Х. С. Правовая и духовная культура правоохранительных органов / Гуцериєв Х. С., Сальников В. П., Федоров В. П., Худяк А. И.. – СПб., 1995. – 186 с.
5. История сталинского ГУЛАГа. Т. 1. Массовые репрессии в СССР. Отв. ред. Н. Верт, С. В. Мироненко. М., РОССПЭН, 2004. - С. 331 – 332.
6. Фромм Э. Искусство любви. Исследование природы любви. / Э.Фромм. - М., 1990. – 240 с.
7. Решетніченко А. В. Соціальні механізми формування гуманістичного світогляду: Автореф. дис... д-ра філос. наук: 09.00.03 / А. В. Решетніченко; Ін-т філос. ім. Г.С.Сковороди НАН України. – К., 2000. – 31 с.
8. Лисюк С. Г. Методологічні основи дослідження психічної стійкості військовослужбовців / С. Г. Лисюк / Військова освіта та наука: сьогоднішня та майбутня : тези допов. III Міжнар. наук.-практ. конф. / рецензенти : Бахвалов В. Б. [та ін.]. – Київ, ВІКНУ, 2007. – С. 198–199.
9. Боришевський М. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості / М. Боришевський // Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. / За ред. О. В. Сухомлинської. – К:АПН України, 1997. – С. 21–25.
10. Сливка С.С. Українська національна філософія права: антологічний ракурс / С.С. Сливка. – Львів : Воля, 2001. – 168 с.
11. Біблія – книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / Переклад І. Огієнко. Українське біблійне товариство. – Київ, 2003. – 1375 с.

Ляшук Р. М. Функції духовної культури правоохоронця

Анотація. У статті розглядаються основні аспекти духовної культури правоохоронця. Внаслідок дослідження законодавства та наукових праць автор визначає зміст основних функцій духовної культури правоохоронця.

Ключові слова: духовна культура правоохоронця, правова культура, функції духовної культури, правоохоронні органи, правоохоронна діяльність.

Ляшук Р.Н. Функции духовной культуры правохранителя

Аннотация. В статье рассматриваются основные аспекты духовной культуры правохранителя. Вследствие исследования законодательства и научных трудов автор определяет содержание основных функций духовной культуры правохранителя.

Ключевые слова: духовная культура правохранителя, правовая культура, функции духовной культуры, правоохранительные органы, правоохранительная деятельность.

Lyashuk R. Functions spiritual culture police officer

Summary. This article discusses the main aspects of the spiritual culture of law enforcement officers. Because the study of legislation and scientific works by determining the content of the main functions of the spiritual culture of law enforcement officers.

Keywords: spiritual culture of law enforcement, legal culture, the function of spiritual culture, law enforcement, law enforcement.

Стаття надійшла 29.10.2013 р.

